

Macrofaunanieusmail 16 begin november 2001

Het loopt storm in mijn postbakje vandaar een extra nieuwsmail. Er wordt driftig gedetermineerd en allerlei leuks gevonden en ook de rubriek stel je voor begint te lopen. Bijgevoegd apart een foto, deze kon niet in dit document omdat ik het anders niet versturen kan via hotmail. Zoals gewoonlijk geldt dat de bijlage mooier is om te lezen (ge lay out) dan de platte tekst in de mail. Blijf vooral mailen, zoals het nu loopt is fantastisch! Groetjes Marianne

Van Hub Cuppen: Nieuwe chironomide voor Nederland

Voor Alterra heb ik een groot deel van het Diptera-materiaal van het AQUEM-project gedetermineerd. Dit betrof materiaal uit een selectie van de beste beken uit Nederland. Het meest interessant was de vondst van een Parakiefferiella-soort uit de Kingbeek bij Obbicht. De larve was met de gangbare literatuur niet op naam te brengen. Volgens Henk Moller betrof het een soort waarvan de larve nog niet beschreven is. Het opsturen van poppen naar Peter Langton in Engeland bracht de oplossing: Parakiefferiella smolandica (Brundin). Een ander probleempunt vormden larven behorend tot het Polypedilum laetum agg. Consultatie van Henk Moller en Alexander Klink leverde hiervoor de oplossing. Alexander Klink zal de verschillenmerken opnemen in de nieuwe ETI-tabel waaraan hij momenteel werkzaam is. Diverse Zuid-Limburgse beken bleken twee vrij duidelijk van elkaar te onderscheiden soorten te bevatten. Onder de binoculair was een type te onderscheiden met meer gescheiden oogjes en een ander type met min of meer versmolten oogjes.

Op dit laatste type zijn de tekeningen in de tabel van Henk Moller (1994a) gebaseerd. Dit betreft de soort Polypedilum convictum (Walker). De andere soort betreft Polypedilum laetum (Meigen). De laatste lijkt op grond van het bestudeerde materiaal beperkt te zijn tot snelstromende beken met een grindbodem in Zuid-Limburg (bergbeken). Polypedilum convictum-larven zijn aangetroffen in diverse neer natuurlijke beken met een goede waterkwaliteit in het pleistocene deel van Nederland. In Zuid-limburgse beken waar beide soorten voorkomen, prefereert P. laetum de meer snelstromende beekgedeelten met een grind- of zandbodem en P. convictum de langzaam stromende gedeeltes waar zich grof organisch materiaal of detritus ophoopt.

Vermeldenswaardig is verder het vrij algemeen in snelstromende bronnen en bovenlopen van bergbeken van Zuid-Limburg voorkomen van Simulium trifasciatum Curtis. Dit is een van de drie Nederlandse soorten van het Simulium ornatum complex, waarvan alleen de poppen (zie tabel Bass, 1998) betrouwbaar zijn te determineren. Op de Simuliumcursus van Jon Bass werd al vermoed dat deze soort in Nederland voor zou komen. Het verschil met de beide andere soorten uit dit complex is het bezit van talrijke gedoornde microtuberkels op de thorax van de pop. Beide andere soorten hebben meer verspreid staande afgeronde microtuberkels. Dit onderzoek leverde nog meer zeldzame soorten op waarover in het kader van het Aquem-project door Alterra nader zal worden gepubliceerd.

Hub Cuppen

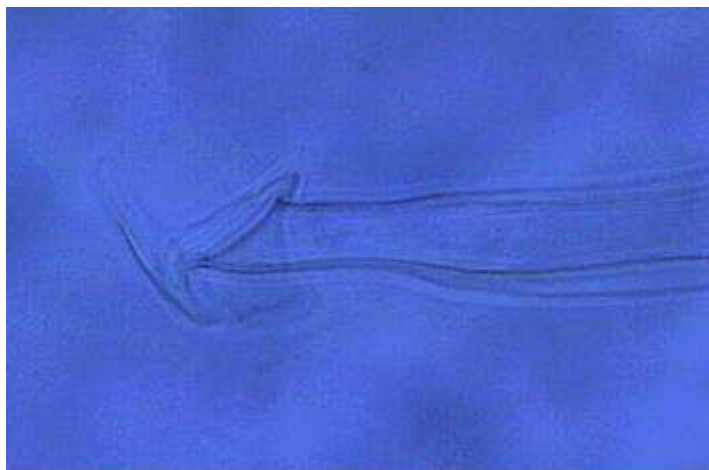
Van Ton van Haaren

Nieuwe soort Oligochaeta voor Nederland: *Limnodrilus maumeensis* Brinkhurst & Cook, 1966

In 1999 is in opdracht van Rijkswaterstaat RIZA, een onderzoek verricht naar de bodemfauna van de Hollandse IJssel. Dit onderzoek werd verricht om de situatie vast te leggen voordat de Hollandse IJssel gesaneerd zou worden. Tussen de meer algemene *L. claparedeianus* bevonden zich een aantal wormen die in eerste instantie als *L. cervix* Brinkhurst, 1963 werden gedetermineerd. Omdat de penisschede toch enigszins afweek van *L. cervix* en eigenlijk meer leek op *L. maumeensis* werd besloten om een aantal als *L. cervix* gedetermineerde exemplaren uit de collectie en uit oude monsters te vergelijken met de exemplaren van de Hollandse IJssel. Bovendien werden een aantal exemplaren voorgelegd aan de Amerikaanse specialist M. Wetzel. Hieruit kon geconcludeerd worden dat er geen *L. cervix* aanwezig was in al het onderzochte materiaal, maar dat alles bestond uit *L. claparedeianus* en *L. maumeensis*. In 2000 en 2001 werd het onderzoek in de Hollandse IJssel herhaald en er werd weer *L. maumeensis* gevonden en twee exemplaren van *L. cervix*. In 2001 is, in opdracht van RWS Dir. Zuid-Holland, eveneens onderzoek verricht naar de bodemfauna van de Oude Maas. Tot nu toe werd in één monster drie exemplaren van *L. maumeensis* aangetroffen. In zijn totaliteit zijn er in de Hollandse IJssel tijdens het driejaar durende onderzoek 123 exemplaren gevonden en in de Oude Maas 3 ex. Bovendien werd bij herdeterminatie van *L. cervix*-materiaal uit 1992 van de Maas bij Rijkse Bemden nogmaals 9 exemplaren gevonden van *L. maumeensis*.

L. maumeensis werd voor het eerst beschreven door Brinkhurst en Cook (1966) van een exemplaar wat verzameld werd in 1965 in Lake St. Clair in het oosten van Noord-Amerika. Daarna kwamen er meerdere vindplaatsen bij van deze soort uit grote meren en rivieren, allen uit het oosten van Noord-Amerika, ten oosten van de Mississippi rivier. In Noord-Amerika is deze soort alleen aangetroffen in habitats met een hoge mate van organische verontreiniging. Ze wordt regelmatig vermeld als een abundante soort in verontreinigde havens en riviermondingen. De soort is vrij eenvoudig te herkennen aan de hand van zijn penisschede. De wand is vrij sterk verdikt, maar bestaat, in tegenstelling tot *L. cervix*, niet uit twee lagen. Bovendien versmalt de penisschede vlak voor het hoedje aan één zijde meer dan aan de andere zijde, zodat de top enigszins gebogen is. Het hoedje is driehoekig van vorm met een opmerkelijke distale lip (zie foto). Beschrijvingen zijn te vinden in Brinkhurst & Cook (1966), Brinkhurst & Jamieson (1971), Kathman & Brinkhurst (1998) en Stimpson et al. (1982). Het is de bedoeling dat er volgend jaar een artikel verschijnt over deze en enkele andere nieuwe soorten voor Nederland (van Haaren, 2001?).

Foto 1: Uiteinde van penisschede bij *Limnodrilus maumeensis*

Literatuur

- Brinkhurst, R.O. & D.G. Cook (1966). Studies on the North American aquatic oligochaeta III. Lumbriculidae an additional notes and records of other families. Proc. Acad. Nat. Sci. Philadelphia, 118(1):1-33.
- Brinkhurst, R.O. & B.G. Jamieson (1971). Aquatic oligochaeta of the world. Oliver and Boyd, Edinburgh.
- Kathman, R.D. & R.O. Brinkhurst (1998). Guide to the Freshwater Oligochaetes of North America. Aquatic Resources Center, Tennessee, USA.
- Stimpson, K.S., D.J. Klemm & J.K. Hiltunen (1982). A guide to the freshwater Tubificidae (Annelida: Clitellata: Oligochaeta) of North America. Environmental monitoring and support laboratory, office of research and development. U.S. environmental protection agency, Cincinnati, Ohio 45268. EPA-600/3-82-033.x

Ton van Haaren
AquaSense, Amsterdam

Van Mieke Moeleker: Zeldzame vondsten in Oost-Brabant

In de Boven Dommel in de buurt van Veldhoven is in september 2001 de kever *Pomatinus substriatus* (voorheen *Helichus substriatus*) aangetroffen. In Nederland is de gevonden kever zeer zeldzaam en wordt voornamelijk langs de Geul in Zuid-Limburg aangetroffen. Er zijn géén recente vondsten van deze kever gedaan. De kever bewoont oevers van (schone) rivieren. Het monsterpunt ligt vlak onder Veldhoven. Ongeveer een kilometer stroomopwaarts mondt de Keersop uit in de Boven Dommel. De Keersop is nog één van de weinige beken met een hoge natuurwaarde in Oost-Brabant en herbergt nog een aantal bijzondere of zeldzamere soorten. Het monsterpunt nabij Veldhoven wordt jaarlijks volgens de GTD-meetlat beoordeeld en scoort in de afgelopen jaren regelmatig basiskwaliteit. Basiskwaliteit wordt gehaald als er op het eerste gezicht (dus zonder gebruik van microscoop) meer dan 20 soorten in het water voorkomen. Dit jaar werd de basiskwaliteit ruimschoots gehaald, wat onder andere tot uitdrukking komt in de aanwezigheid van libellenlarven (waaronder de larven *Calopteryx* en *Platycnemis pennipes*), een zestal kokerjuffers, waaronder de soorten *Mystacides nigra*, *Mystacides azurea* en *Hydroptila* en de kever *Nebrioporus depressus elegans*,

Daarnaast hebben we, zowel dit jaar als vorig jaar, in de Snelle Loop, een rechtgetrokken beek tussen de plaatsen Gemert en Beek en Donk, de zeldzame muggenlarve *Stenochironomus* aangetroffen. Deze muggenlarve is zeer karakteristiek door zijn sterk afwijkende uiterlijk. Zo is zijn kop donkerbruin en beitelvormig naar voren afgeplat. De naschuiers en preanale borsteldragers zijn gereduceerd, terwijl de anale papillen duidelijk uitsteken. De larven leven in dode takken en (levende en) afgestorven delen van moerasplanten.

Mieke Moeleker
GTD Oost-Brabant

Van Henk Vallenduuk: *Cryptochironomus*.

Gedurende de afgelopen jaren heb ik, samen met Elena Morozova uit Saratov (Rusland), een studie gemaakt van de exuviae en de larven. Voor de exuviae hebben we de tabel van Langton aangepast. Dit houdt in dat we de algemeen voorkomende soort *C. defectus* hebben toegevoegd. Met de tabel van Langton wordt hij als *C. supplicans* gedetermineerd. De soort *C. supplicans* blijkt uit mijn gegevens minder algemeen voor te komen. Het is dan ook zeer aannemelijk dat de

meeste als *supplicans* gedetermineerde exuviae tot *defectus* behoren. Wie belangstelling heeft, kan de concept tabel via email bij mij te bestellen.

Henk Vallenduuk

Email: vallenduuk.hydrobio@tip.nl

Van de ZWEEFmail: Verzoek betreffende zweefvliegen

Beste mensen,

Helaas moeten onze geliefde zweefjes hun winterslaap in (lekker in hun coconnetje) en staat voor ons het winterwerk weer voor de deur. Niet iedereen van jullie kreeg afgelopen jaren de ZWEEFmail toegestuurd. (Hierin staan allerlei leuke zweefvliegennieuwtjes uit het veld. Alle ZWEEFmailtjes van afgelopen 3 jaar vind je op: <http://www.syrphidae.com>.)

Om weer eens wat vers bloed in deze lijst te krijgen zou ik jullie willen verzoeken bij mij aan te geven of je de ZWEEFmail zou willen ontvangen.

Iedereen is ook bij deze uitgenodigd zijn/haar zweefvliegen nieuwtjes op internet te melden, er is geen drempel.

Tot op de zweefvliendag in februari,

Groetjes, Bastiaan

Van Arnold Veen: Leuke webtip:

<http://www.fba.org.uk/freshwaterlife/projdetails.htm>

Nog zo eentje van onze duitse collega's

Besuchen Sie mich doch mal im Internet unter www.hirudinea.de

Wenn Sie Informationen haben, die andere wissen sollten (auch schon publiziert, zur Bekanntmachung), so könnten diese eingearbeitet werden ebenso natürlich Verbesserungsvorschläge.

Viel Spaß beim Lesen und Fotos betrachten
wünscht Clemens Grosser

STEL JE VOOR

Hallo,

Hier een berichtje uit het zuidwestelijke puntje van Nederland. Even voorstellen: ik ben Ron Brand en sinds 1990 werkzaam als biologisch analist bij aanvankelijk het Laboratorium Zeeuwse Waterschappen en nu bij Waterschap Zeeuwse Eilanden.

Voor 1990 heb ik mij ongeveer 8 jaar beziggehouden met het determineren van macrozoobenthos uit de Deltawateren en Voordelta. Van mij is waarschijnlijk weinig bekend in (macrofauna)land. Dit min of meer als gevolg van het toch aparte, brakke karakter van ons beheersgebied.

Ik houd mij hoofdzakelijk bezig met het uitvoeren van bemonsteringen en de determinatie van de fauna. In principe determineer ik alles; Oligochaeta en mijten geven soms problemen. Gezien het brakke karakter van ons gebied is mijn soortenlijst beperkt: ca. 200 (referentie)soorten excl mijten en wormen. Het gebied onder de Westerschelde kent de grootste diversiteit. Mijten determineer ik voor het 3^e jaar. Ik heb nu zo'n 35-40 soorten. Als iemand zich geroepen voelt deze te bekijken, graag!

Momenteel zijn we bezig met het opzetten van een nieuwe bemonsteringsstrategie in het kader van het waterbeheerplan. Het komt er op neer dat we het biologische onderzoek flink gaan

uitbreiden. We krijgen een vast, variabel en een geïsoleerde wateren-meetnet. Het aantal punten per meetnet ligt nog niet vast.

Hier nog een paar opvallende soorten van de afgelopen tijd:

Sympecma fusca winterjuffer aangetroffen in de binnenveste van Hulst

Hydrobaenus lugubris (Orthocladiinae) populatie rond 's-Heerenhoek in weg/kavelsloten

Thysopsis cancellata in waterloopje bij 's-Heerenhoek en in opgeknapt weeltje bij Heinkenszand.

Ron Brand
Waterschap Zeeuwse Eilanden
Postbus 114
4460 AC GOES
0113-241388
r.brand@wze.nl

nog een "STEL JE VOOR":

Ik ben Steven Heylen, woonachtig tijdens de werkweek in Gent, tijdens mijn vrije tijd in Meerhout, België. Ik ben 28 jaar oud, bioloog van opleiding met een postgraduaat in Milieusanering. Ik werk als wetenschappelijk medewerker aan de universiteit Gent, het laboratorium voor Milieutoxicologie en Aquatische Ecologie, meer bepaald onder leiding van Prof. Dr. Niels De Pauw, deel Aquatische Ecologie (AECO).

Mijn werk bestaat eruit de opvolging van de macroinvertebratengemeenschap van de Kraenepoel te bewerkstelligen. Hier volgt een korte schets. Deze poel, 22 ha groot, bevindt zich te Aalter, Oost-Vlaanderen, België. In een eerste project, in 1999, werd reeds een inventaris opgemaakt van die gemeenschap in deze poel. In de zomer van 2000 werd de poel volledig drooggezet met het oog op een volledige sanering van de Kraenepoel (in de eerste plaats verwijdering van het slib), die in de afgelopen 20 jaar sterk geeutrofiëerd is. Doel is dus het herstel van de poel naar een eerder mesotrofe toestand (best haalbare situatie?). Omdat kennis ontbreekt omtrent het herstel van de macroinvertebratengemeenschap na dergelijke ingrepen, werd beslist een opvolging te verzekeren. Daarom wordt sinds februari 2001 maandelijks (eerste 5 maanden om de twee weken) de poel bemonsterd met een handnet en worden alle macroinvertebraten - zo mogelijk - gedetermineerd tot op soortniveau.

Mijn voorkennis van deze gemeenschap heb ik vergaard tijdens voorgaande projecten ivm het bepalen van de biologische kwaliteit van waterbodems in Vlaanderen (als onderdeel van de TRIADE-benadering), dit aan de hand van de Biotische Waterbodemindex (BWI). Deze index, afgeleid van de Belgische Biotische Index, BBI, gebruikt eveneens macro-invertebraten, indicatorgroepen en taxonomische diversiteit om tot een inschatting te komen van de biologische kwaliteit van een waterbodem. Echter vereisen beide indexen slechts een determinatie tot op familie- of genusniveau, waardoor determinatie tot op soortniveau relatief nieuw is voor mij. Ik hoop daarom dat ik ondermeer via deze weg wat extra kennis kan opdoen, die mij zal helpen in het verdere verloop van dit project.

Met vriendelijke groeten,

Steven Heylen (contact: email-adres: steven.heylen@rug.ac.be)

En de laatste voor deze mail
Mijn naam is Hein van Kleef en ik werk als junior-onderzoeker bij Stichting Bargerveen. In samenwerking met de afdelingen Dieroecologie en Milieukunde van de universiteit Nijmegen verricht ik onderzoek naar de gevolgen van herstelmaatregelen in zwakgebufferde oppervlaktewateren voor de watermacrofauna. De verwachting is dat door de grootschaligheid van de maatregel (integraal baggeren) veel fauna verwijderd wordt. Tevens kunnen de omstandigheden in het water zodanig veranderen waardoor sommige soorten (tijdelijk) hun levenscyclus niet meer kunnen voltooien

Momenteel ben ik bezig met een tweetal projecten:

- Een effectmeting om te bepalen welke soorten de grootste risico's lopen bij het opschonen van vennen.
- Een onderzoek naar de kolonisatie van gerestaureerde vennen door dansmuggen.

<http://www.sci.kun.nl/milieukunde/research/HvK/Hvkleef.html>

Heb jij jezelf al voorgesteld???

Werk je mee in een leuk project???

Wat zijn de plannen voor volgend jaar????

Voldoende om een nieuwe nieuwsbrief van te vullen, als het zo door gaat komt er een per 2 weken in plaats van 1 per maand!

Bedankt voor jullie kopij en tot gauw!

Einde nieuwsbrief 16 begin november 2001